

Nærings- og handelsdepartementet
Postboks 8014 Dep
0030 OSLO

postmottak@nhd.dep.no
thp@nhd.dep.no

Dato: 30.03.2011
Deres ref.:
Vår ref.: 2011/4867MAGNUSFA

Høring - utkast til forskrift om bevæpnede vakter på skip mv.

Det vises til Nærings- og handelsdepartementets høringsbrev av 4. mars 2011 om utkast til forskrift om bevæpnede vakter på skip mv. Det vises også til Justis- og politidepartementets høring om forslag til endring av våpenforskriften vedrørende bruk av væpnede vakter på norskregistrerte skip.

Norsk senter for menneskerettigheter (SMR) er Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (NI), jfr. kgl. res. av 21. september 2001. Som NI er SMR gitt en særskilt rolle for å sikre at de internasjonalt vedtatte menneskerettighetsnormer respekteres og oppfylles av norske myndigheter. Utarbeidelse av høringsuttalelser ved myndighetsinitiativer av betydning for menneskerettighetenes stilling i Norge, er et sentralt ledd i SMRs virksomhet som nasjonal institusjon.

Merknader til forskriftsforslaget

Våre merknader retter seg primært mot § 6 i utkastet til forskrift om bruk av bevæpnede vakter på norske skip mv., som sier at det "kan ... tas i bruk våpen" når det er "nødvendig" for å "hindre eller beskytte mot terrorhandlinger og piratvirksomhet", men at bruk av våpen "bør ... så langt som mulig unngås". Vi merker oss at departementet legger til grunn at bestemmelsen først og fremst er tatt inn av informasjonshensyn, og at en tilsvarende hjemmel allerede følger av skipssikkerhetsloven § 40. Lovteksten bruker imidlertid det mer generelle begrepet "maktmidler", og man må til lovforarbeidene for å finne en presisering om at dette omfatter bruk av våpen. Å fremheve uttrykkelig i forskrifts form at bruk av våpen er et tillatt maktmiddel, er dermed isolert sett positivt. Forslaget gir imidlertid foranledning til å reise visse menneskerettslige spørsmål som vi ikke kan se er vurdert verken i høringsbrevet eller i skipssikkerhetslovens forarbeider.

Vi merker oss at forslaget ikke inneholder noen begrensning med hensyn til omfanget av en eventuell bruk av våpen, og § 6 må dermed antas å gi hjemmel for bruk av våpen også når bruken har til hensikt å forårsake tap av menneskeliv, eller hvor tap av menneskeliv er en sannsynlig konsekvens. Vi finner derfor grunn til å minne om at Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 2 fastslår at "[i]ngen må med hensikt bli berøvet livet" med mindre berøvelsen av

Norsk senter for menneskerettigheter
Postadr.: Postboks 6706 St. Olavs plass,
0130 OSLO
Kontoradr.:

Telefon: 22 84 20 01
Telefaks: 22 84 20 02
postmottak@jus.uio.no
www.humanrights.uio.no
Org.nr.: 971 035 854

liv “er en følge av en bruk av makt som ikke går lenger enn absolutt nødvendig” for å oppnå ett av tre nærmere angitte formål (å forsvare en person mot ulovlig vold; å foreta en lovlig pågripelse eller for å hindre en person som holdes i lovlig forvaring i å flykte; eller å slå ned opptøyer eller opprør på lovlig måte). Verken offentlige myndigheter eller private aktører kan gis hjemmel til å berøve liv i videre omfang enn hva denne bestemmelsen angir. Den foreslåtte § 6 benytter begreper som ikke fullt ut samsvarer med konvensjonens krav, og det kan dermed oppstå en viss tvil om forslaget forenlighet med konvensjonen. For det første taler konvensjonen om “absolutt nødvendig” maktbruk, mens forslaget taler om “nødvendig” maktbruk, som vil være den anvendelige terskelen også for bruk av dødelig makt. Forholdet bør vurderes nærmere av departementet. For det annet er det ikke vurdert i hvilken grad vilkåret om “hindre eller beskytte mot terrorhandlinger og piratvirksomhet” oppfyller kravet om et legitimt formål for maktbruken, men vi antar at alternativet om “å forsvare en person mot ulovlig vold” er dekkende for forskriftens formål.

Vi merker oss videre at lovforarbeidene trekker en analogi mellom skipsførerens myndighet til å anvende maktmidler, og politiets myndighet til bruk av makt etter politiloven. Dette er klart en relevant analogi, men det må også erkjennes at den har svakheter. Fra et menneskerettslig perspektiv er det grunn til å fremheve at EMK artikkel 2 er tolket slik at det stilles strenge krav til politiets opplæring og trening i å håndtere konfliktsituasjoner, og videre slik at det stilles krav til regulering, planlegging og gjennomføring av operasjoner hvor menneskeliv kan komme i fare. Et generelt prinsipp er at det må foreligge “a system of adequate and effective safeguards against arbitrariness and abuse of force”, som Den europeiske menneskerettsdomstolen har formulert det. Vi er i utgangspunktet tvilende til om skipsføreres alminnelige opplæring, samt reguleringen av skipsføreres opptreden, oppfyller konvensjonens krav. Igjen oppfordres departementet til å vurdere forholdet nærmere.

Atter videre er EMK artikkel 2 tolket slik at ofre (eller pårørende av ofre) for bruk av dødelig makt har krav på at det iverksettes og gjennomføres en effektiv og adekvat etterforskning av dødsfall. Det vil by på store praktiske vansker å gjennomføre en slik etterforskning i de aktuelle tilfellene, men vi er uansett tvilende til om forskriftsutkastets § 7 om loggføring og rapport vil være tilstrekkelig. Også dette forholdet bør vurderes nærmere.

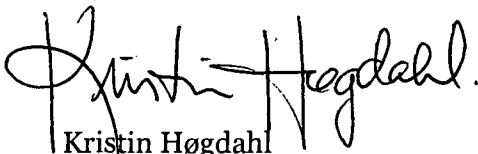
Vi vil også peke på at en bevæpning av norske handelsskip kan føre til at også piratene styrker sin slagkraft, noe som igjen kan øke sannsynligheten for skarpe trefninger og tap av både norske og utenlandske liv. Det kan også tenkes at bevæpningen av en viss type skip gjør ubevæpnede skip mer attraktive for piratene – risikoen for overfall flyttes altså fra en gruppe skip til en annen, uten at selve problemet pirateri løses av den grunn.

Enn videre vil vi advare om at forskriften kan bidra til å danne (eller forsterke) en oppfatning om at det er vid adgang til å bruke våpen mot pirater i hensikt å drepe. Man ser i dag tidvis uttalelser i denne retning i norske medier, og dette er en linje norske myndigheter må være svært nøye med ikke å gi sin tilslutning til.

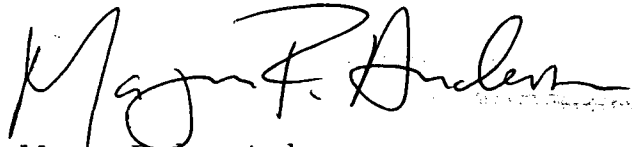
Oppsummering

Oppsummert anbefaler vi departementet å vurdere nærmere forskriftsforslagets samsvar med EMK når det gjelder reguleringen av, for det første, i hvilke situasjoner våpen kan benyttes og terskelen for å ta i bruk våpen, for det andre, hvem som har myndighet til å iverksette våpenbruk, for det tredje, opplæring, planlegging og gjennomføring av våpenbruk på norske skip, og videre, etterforskningen av eventuelle dødsfall som følge av bruk av våpen på norske skip. Ved bevæpning av norske skip må myndighetene sørge for adekvate og effektive sikkerhetsgarantier mot vilkårlig bruk av makt.

Med hilsen

Kristin Høgdahl
Fung. leder av Nasjonal institusjon
for menneskerettigheter

Magnus Forberg Andersen
Juridisk rådgiver